

Slovenska književnost.

O pouku slovenskega jezika. Njega dosedanje smeri in bodoča naloga. Spisal dr. Fr. Ilešič, c. kr. profesor. Na svetlo dala „Slovenska Šolska Matica“ v Ljubljani. V Ljubljani. Natisnil A. Slatnar v Kamniku. 1902. — Izmed vseh v novejšem času izišlih pedagoških razprav se nam zdi ta najvažnejša in vredna največje pozornosti. G. pisatelj je bil že v svoji razpravi o Prešernu pokazal, da ima svoje lastne, originalne in dobro premišljene nazore, katere tudi krepko zagovarja, ne oziraje se na tradicionalne, včasih globoko vkošenjene misli. Zato smo s posebnim zanimanjem prebiral to knjigo. G. pisatelj sicer pravi v uvodu, da je ta knjiga sad zadnjih počitnic; toda vidi se, da je v tem času zbiral samo literarno-zgodovinsko gradivo, a načela premišljeval že dolgo prej. Vsebina knjige je na kratko sledeča:

Za splošnim uvodom popisuje g. Ilešič, kako so poučevali pisanje in branje v raznih dobah izza začetka slovenske književnosti do danes. Na koncu tega oddelka pravi: „Nas mora voditi praktični Slomšek, ki bi se brez dvoma smejal, če bi moral celo uro poslušati, kako se po analitiško-sintetiški metodi srečno sestavi kaka črka. V tej točki smemo ‚temeljnost‘ pustiti drugim; mi moramo svoje ne preobilne moči rabiti pred vsem za stvar, za jezik svoj in za misel.“

Obširnejša je zgodovina slovenskega šolskega berila. Sklepajoč pregled ljudskošolskega berila, pravi g. Ilešič: „Na nižji in srednji stopinji vlada zdaj nekako morala in poezija ob realijah. Bodočnost pa imajo realije v poeziji in morali, to je, realije naj so zavite v povesti in pesmi, ki pa imajo bolj poetiški nego moralizujoč značaj. Na višji stopnji učé moralo resnični zgodovinski dogodki Da bo čitala naša mladina le izborno čtivo, in res slovansko, ne samo poslovenjeno, bo treba tudi nabirati cvetje po polju drugih slovanskih literatur. Tudi na to se bodo ozirala nova berila.“

Pri opisovanju srednješolskega berila je postavil g. pisatelj za bodočnost sledeče načelo: „Nova čitanka naj bi se manj ozirala na narodno poezijo nego na umetno, zlasti ne na nepoetiške narodne pravljice, bajke itd. Drži pa naj se prejšnjih srednješolskih čitank za višje razrede, ki so vse uvaževale druge slovanske literature.“

Z dosedanjim poukom književne povesti g. pisatelj ni zadovoljen. „Javno življenje vpliva v dobi častnikarstva zlasti v večjih mestih z vso silo na mladi naraščaj, tako da pride ves preplavljen z ‚moderno‘ v šolo, in tam naj uživa staro ropotijo, ki nima nobene zveze s čtivom izven šole — to je prepad, ki loči šolo od življenja.“ — „Vsa slovenska književnost od Trubarja do Vodnika se malo prilaga šolskemu pouku.“ — „Kako zanimanje naj budi pouk z golimi naslovi katekizmov, abecednikov, gospodarskih knjig in z neštevilnimi letnicami? Vsebina je znana in taka, da nima človeškega čuvstva niti za vir niti za namen; jezik je zelo pokvarjen; zanimivih logičskih oblik, ki redé razum v matematiki, ni v naštevaniu posameznih nezvezanih zgodovinskih dejstev . . . Ni čudo potem, da se slovenska ura zdi neverjetno dolgočasna učitelju in učencem . . . Govori le spomin; najtrdnejša opora spomina, razum, nima besede, nazor manjka, čuvstva ni nobenega . . .“ Zoper tak mehanizem v slovstveno-zgodovinskem pouku se bori Ilešič. Pred vsem zahteva, da se naj obzorje učiteljev in učencev razširi čez vso slovansko literaturo: „Ne opazujmo slovenstva z Golovca, odkoder vidimo seveda vse pritlikovce; stopimo na visoko Tatro . . .“

V oddelku o slovniškem pouku zastopa dr. Ilešič proti p. Škrabcu in dr. Štreklju mnenje, da se mora slovenščina umetno olikati v knjižni jezik ter približevati drugim slovanskim jezikom. Za to misel nam podaja tudi sledeči, pač nekoliko čudni razlog: „V zgodovini niso bili navadno tisti narodi najmogočnejši in najtrajnejši, ki so ohranili svoje plemenske posebnosti nedotaknjene, marveč oni, ki so se ali pomešali z drugimi narodi ali pa se učili od njih. Niti

velika Ruska ni vzrastla iz samega slovanstva; trdnost so ji dali tuji vplivi, seveda prilični. Tako, se mi zdi, bo tudi koristno, ako se po zgledu zapadne Evrope v knjižnem jeziku ne bomo držali vsak le svojega narečja. Narava je lepa, a umetnost še lepša.“ — Seveda mora priti dr. Ilešič po takih nazorih v nasprotje z onimi jezikoslovci, katerim se v govoru in v pismu zdi narava lepša od umetnosti. Ilešič naglaša „filozofijo“ jezika in zato zagovarja načelo: „Treba je gojiti debloslovje kot nauk o prvotni nazornosti in sorodnosti pomenov; iz tega klije zgovornost in poezija.“

V poglavju „Slovenščina kot slovansko narečje“ zagovarja dr. Ilešič sledeče predloge: „Naši književniki naj nam z besednim zakladom bližajo slovenščino srbohrvaščini“. Od šole pa zahteva pisatelj: „Šola pripravljaj popolno umevanje srbohrvaščine s slovnico in berivom. Berivo naj obsega cvetje drugih slovanskih literatur v prevodih in se oziraj pri pouku slovstvene zgodovine na druga slovanska slovstva, že zato, ker je našega šoli primernege leposlovja tako malo.“ Slednjič pa zahteva načelno važno in radikalno izpremembo: „Na mesto stare slovenščine mora stopiti srbohrvaščina.“

Razpravljanje o metodiških in pedagoških predlogih dr. Ilešičevih prepuščajoč dotičnim strokovnjakom, si dovoljujemo izreči nekaj besed samo o tem zadnjem predlogu.

Dr. Ilešič je zoper to, da bi si naši pisatelji še nadalje s samoslovensko „potno torbo“ iskali izrazov med narodom. To je „nekdaj bilo morebiti dobro . . . prej se je poniževal pisatelj na nivoju svojega gojenca, prostaka, zdaj ga dviga k sebi na nivoju slovanski.“ In kako si mislil g. pisatelj to „dviganje na nivoju slovanski“ nam razlaga tako-le: „Pred vsem je treba in je edino naravno, da se povzdignemo na srbsko-hrvaško stališče . . . Mi Slovenci se bomo morali bližati Srbo-Hrvatom, ne oni nam . . . Ljudska šola naj uči in goji le oblike slovenske, a podaja naj gradivo za hrvaščino . . . V srednji šoli se to gradivo množi . . . Pod črto naj bi bila namesto Šumanove staroslovenske srbsko-hrvaška slovnica . . . V smislu organizacijskega načrta mora srbohrvaščina stopiti na mesto stare slovenščine.“

Vsakdanja izkušnja nas je privedla do mnenja, da se stara slovenščina ne sme žrtvovati, bodisi da se postavimo na stališče g. dr. Ilešiča, bodisi da upoštevamo praktične potrebe slovstvenikov, ki morajo imeti širšo splošnoslovansko jezikovno in književno-zgodovinsko vedo.

G. pisatelj naglaša vedno, da morajo učenci umevati duha jezika in njegove zakone. Ali pa imamo boljši pripomoček za to, kakor je spo-

znavanje staroslovenščine in jezikoslovnih zakonov, po katerih so se iz nje razvijala druga slovanska narečja? Hrvaščina je pač potrebna, in le želeti je, da bi se vedno bolj gojila; one znanstvene vrednosti za nas pa ne more nikdar imeti, kakor staroslovenščina. Pač je dobro, da se pri določevanju terminologije oziramo na hrvaščino, in sicer bolj kakor na druge slovanske jezike; a da bi dajali hrvaškim besedam prednost pred domačimi, bodisi tudi s „potno torbo“ nabranimi, to se nam zdi vendar pretirano.

Praktična potreba časopisja nas je napotila, da se bavimo z raznimi slovanskimi književnostmi, in pri tem smo spoznali, da je proučevanje staroslovenščine najboljši uvod v umevanje drugih slovanskih narečij.

Pač pa je Ilešičeva misel vtoliko upravičena, da se staroslovenščina ne sme poučevati, kakor bi bila sama sebi namen. Kot mrtev jezik, kateri ni rodil samostojne književnosti, ima za nas vrednost samo kot mati mlajših, iz skupne stare korenine poganjajočih mladik. Zato je pouk v staroslovenščini koristen in plodonosen samo tedaj, ako dobi učenec iz njega podlago za proučevanje mlajših slovanskih narečij. Po naši misli je neobhodno potrebno, da se na podlagi staroslovenščine poučuje vzporedno z njo še en živi slovanski jezik. Ta pa ne more biti hrvaščina, ker je s slovenščino tako sorodna, da učencu dovolj ne razširja slovanskega in znanstvenega obzorja. Najpripravnejša za to se nam zdi ruščina, ali če bi se komu ta zdela preveč „oddaljena“, bi mogla na njeno mesto morda stopiti češčina ali poljščina. Vemo, da so učitelji slovenščine, kateri tako mislijo in to tudi izvršujejo, kolikor jim dopuščajo res z nerazumljivo skopostjo odmerjene slovenske urice na višji gimnaziji. In s tem postavljajo učence, da rabimo dr. Ilešičev izraz, res „na visoko Tatro“.

Sicer pa priznavamo radi, da je ta knjiga sestavljena z neobičajno točnostjo. Želimo ji le, da bi se zaradi nje vnela diskusija, ki bi poživila in pomladila pouk naše materinščine na nižjih in višjih šolah.

Dr. E. Lampe.

Spomenica ob dvestoletnici uršulinskega samostana v Ljubljani. (1702—1902.) Ljubljana. Samozaložba. Katol. tiskarna. 1902. Mala 80. Str. 91. — Lično knjižico so izdale ljubljanske uršulinke! Dvesto let delujejo že v Ljubljani, v tistem samostanskem zidovju, Bogu v čast in bližnjemu v korist. Hrup vojska, zloba ljudi in sovražnost prirodnih sil so jih pač motile, a jih niso mogle odvrniti od poklica. Ostale so zveste svojemu svetemu zvanju